

Мода на скураныя паліто й курткі находзіць хвалямі. Апошняя хваля з турэцкага рынку захлынула беларускія вуліцы. Слова *скуранка* амаль забылася, а пашырыўся назоў *куртка са скуры, скураная куртка*.

Соль

Рыгор Барадулін

У беларусаў ёсць такая загадка-прыслаўка: „*І да мяса трэба закраса*“ або „*Недасол у місе — перасол на сьпіне*“. Бяз солі ў любой страве і ў любой справе прэсна. Гэта Хрыстос сказаў апосталам: „*Вы будзеце солью зямлі*“.

Спрадвеку *соль* у Беларусі была прывозная. Чумакавалі чумакі беларускія, па *соль* едучы да Чорнага мора. А як выявілася, у Беларусі сваёй *солі* залягала гэтулькі, што можна паўсьвету засаліць.

Шкада, што радовішчы *солі* знайшлі на самых багатых землях Случчыны. Па-савецку — гэта значыць, па-барбарску — пачалі здабываць *соль*, сапсавалі тэрыконамі прыгожыя краявіды. Ёсць пагроза *засаліць* землі да Балтыі. Ужо цяпер вынайзены савецкі гібрыд — *салёная* хвалёная случкая бэра. Ёсць небяспека, што пустапарожнія шахты могуць проста абрушыцца.

Засаліць бы ў бочках усіх савецкіх кіраўнікоў, што так пазьдзекваліся з багатай зямлі, каб нашчадкі памылак не паўтаралі.

Соткі

Алена Ціхановіч

Яшчэ ў Коласавай „*Новай зямлі*“, якая пісалася на пачатку гэтага стагоддзя, беларусы мералі заповітную зямлю маргамі, крыху раней — валокі і дзесяцінамі. Усё гэта — адзінкі яшчэ дамэтрычных сыстэмаў мераў: дзесяціна крыху большая за гектар, морг — гэта прыблізна дзьве траціны гектара.

У савецкі час ува ўжытак прыходзіць новая, драбнейшая мера — *сотка*, *сотая* доля гектара — 10 на 10 мэтраў. Але паколькі такі лапкі зямлі для сялянскай нацыі — рэч несур’ёзная, слова замацавалася выключна ў множным ліку — *соткі*. Так пачалі называць уласныя прэсыдзібныя, а пазьней і дачныя надзелы, а ніяк не калгасныя. Савецкая ўлада давала ўва ўласныя рукі, як правіла, ад шасьці да пятнаццаці *сотак*.

Соткі — гэта працяг калектывізацыі, абезземельваньня гаспадара, гэта бізун і пернік усёй сацыяльнай палітыкі: нездарма стала замацаваліся выразы — прырэзаць *соткі* або абрэзаць *соткі*. Або — адабраць *соткі*.

На *сотках* і сёння выяўляецца ня столькі сялянскасьць і працавітасьць народу, колькі яго прага да выжываньня. Жывіцца з *сотак* прыходзіцца ня толькі рабочым, настаўнікам ці пэнсіянэрам, але і былым старшыням Вярхоўнага Савету, чыя пэнсія чамусьці не падпадае пад індэксацыю.

Не сакрэт, што і мазалі беларускіх пісьменьнікаў нажываліся на *сотках* дзяляках той самай Лысай Гары, што ўвайшла ў славу ананімны эпас 70-х гадоў. Невядомы аўтар з мноства красамоўных дэталю апісваў пагалоўнае пісьменьніцкае захапленьне градамі. З усіх іх ён вылучае хіба толькі Яўгенію Янішчыц, пра якую кажа:

А паміж іншым, аніколі —
Ні ў сьветлых снах, ні наяву —
Ні свой палац, ні *соткі* ў полі
Ня лезьлі ёй у галаву.

Прападае на *сотках*, палівае *соткі*, апалола *соткі*, хай бы тыя *соткі* прапалі — гэта найбольш частотны лексыкон кожнага дня.

Соткі — гэта сынонім паняцця „свая зямля“ для беларусаў канца XX стагодзьдзя.

Сочыва

Антаніна Хатэнка

Калі па ўсёй краіне плыве водар сьліваў ды яблыкаў, што вараць гаспадыні — выплывае аднекуль зь нетраў памяці смачнае слова — *сочыва*. Чаму яно заблудзілася ў вякох і саступіла месца назову „варэньне“ — складана зразумець. Але „варэньне“ — усяго ж толькі нешта зваранае, яно не паўстае ўва ўспамінах сонечным бурштынавым смакоцьцем. Яно прыземленае, не надоранае магіяй пераўвасабленьня...

Затое *сочыва* — бруеньне, жывая сіла й гаючасьць соку, сакавіты пах і колер саду, ацяжэлага салодкім набыткам. Здаецца, і ня зваранае, не перапрацаванае тое сонца, утрыманае энэргіяй у яблыку. Здаецца, прамянее й сьвеціць радасьць ураджаю, а значыць — нараджэньня.

Але здзіўлёна ўспыхваюць вейкі ў гандлярак, як папытаеш *сочыва* — і даводзіцца даўка прамаўляць: варэньне.

Затое ўсоладзь п'юць харавство старавечных словаў маладыя павяртанцы да этнічных каранёў. Быццам бы апраўдваюць і ўваскрашаюць існыя значэньні ды гучаньні. Бывае, ганарыста залятаюць у кавярню й заказваюць — печыва! *сочыва*! марозіва! Пакутніца-афіцыянтка адно вачыма міргае.

Здаецца, ужо даўно нацыянальны арганізм ня здатны ператраўліваць нашае жорсткае варэннае трасянкі. А мы ўсё зацята варым, варэнім... Замест таго, каб насалоджвацца жывымі *сокамі* мовы ды зямлі — *сочывам*.

Спадарства

Сяржук Сокалаў-Воюш

Як толькі не зьвярталіся адзін да другога нашыя людзі ў гэтым стагодзьдзі. Пан і пані, васпан і васпані, сам і сама, грамадзянін і грамадзянка. У пачатку стагодзьдзя Вацлаў Ластоўскі пісаў: „Апошнімі часамі маецца паварот да старога „*гаспадар*“, як да эпітэту ў знак ветласьці“. Але прыйшлі бальшавікі са сваімі „таварышамі“, і паварот не адбыўся.

Слова *спадар* — старажытнае, вядомае ажно з XVI стагодзьдзя. Яго ўжо ў сярэдзіне нашага пачаў вяртаць у актыўны ўжытак Янка Станкевіч. *Спадар*, *спадарыня*, *спадарскі*, *спадарства*. *Спадарыч* — сын *спадара*, *спадарычна* ці *спадарычня* — дачка альбо проста незамужняя жанчына, у адрозьненьне ад замужняй — *спадарыні*.

Слова *спадар* паходзіць ад праславянскага **gospodarъ* і, апрача названых значэньняў, выступае ў нашай мове як сынонім слова *Госпад*. „*Спадару* Божа,